

УДК 338.246.025.2:339.13:636

М. В. МІСЮК

Подільський державний аграрно-технічний університет, Україна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РИНКОВОГО РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА

В статті обґрунтовано необхідність державної підтримки розвитку галузі тваринництва, зокрема, галузі скотарства, розкрито механізм державної підтримки, який дозволить забезпечити населення країни високоякісною продукцією скотарства вітчизняного виробництва, визначено визначальні чинники аграрної політики щодо розвитку галузі на короткострокову перспективу та намічено основні напрями реалізації державної підтримки. Виконання даних напрямів забезпечить економічний інтерес товаровиробників до збільшення обсягів виробництва і, насамперед, відновлення поголів'я.

Ключові слова: *ринок, механізм, тваринництво, державна підтримка, цінова та податкова політика.*

Постановка проблеми. За сучасних умов функціонування аграрного сектору, як показує досвід розвинених країн, ефективність виробництва продукції тваринництва та ринку молока і м'яса значною мірою залежать від рівня державної підтримки. Її результативність впливає на прибутковість галузі, структуру та обсяги виробництва продукції тваринництва, міжгалузеві, господарські й міжгосподарські відносини, створення стабільних економічних, правових, соціальних і екологічних умов для розвитку м'ясо-молочного продуктового підкомплексу, задоволення потреб населення в життєво необхідних продуктах харчування за соціально доступними цінами, нарощування експортного потенціалу галузі та розширення географії продажу м'ясо-молочної продукції в різних регіонах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми розвитку регіональних особливостей ринку продукції тваринництва та забезпечення продовольчої безпеки в тих або інших аспектах присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених економістів. Вирішенню цих про-

блем як на національному, так і на регіональному рівні значну увагу приділили у своїх наукових працях такі науковці як В. Г. Андрійчук, В. Я. Амбросов, О. В. Березін, П. С. Березівський, В. І. Бойко, М. В. Зубець, П. К. Канінський, Ю. Я. Лузан, М. Й. Малік, Л. О. Мармуть, П. Т. Саблук, О. М. Шпичак, В. Ю. Юрчишин та ін.

Наукові праці цих вчених відіграють дуже важливу роль у розробці теоретико-методологічних і прикладних проблем становлення ринку продукції тваринництва в регіонах. Але проблеми набувають нових рис і потребують вирішення, адже від стану розвитку регіонального м'ясо-молочного продуктового підкомплексу в нових умовах господарювання залежить надійне забезпечення населення країни продуктами харчування галузі тваринництва.

Формулювання мети статті. Обґрунтувати необхідність державної підтримки галузі тваринництва і намітити основні напрями підтримки та механізми їх реалізації.

Виклад основного матеріалу. Упродовж останніх двох десятиліть в Україні спостерігається поступове згортання галузі, що пов'язано із скороченням поголів'я худоби та птиці і зниженням обсягів виробництва та зниженням рентабельності виробництва продукції. Зокрема, в скотарстві відсутнє навіть просте відтворення галузі, не кажучи про її розширений розвиток. Про це свідчить низький рівень оновлення основних засобів виробництва галузі, недостатня інноваційність технологій. Наразі в сільськогосподарських підприємствах домінують морально застарілі технологічні й технічні засоби виробництва, що зумовлює високу енергоємність виробничих процесів та собівартості продукції. Відсутність власних коштів навіть для простого відтворення виробництва призводить до руйнування і втрати основних виробничих фондів.

Необхідність впливу держави та основні чинники впливу на розвиток галузі тваринництва обґрунтуємо на прикладі галузі скотарства.

Незважаючи на зниження обсягів виробництва молока і яловичини, як уже відмічалось, рівень рентабельності в сільськогосподарських підприємствах за 2011 рік порівняно з 2010 роком зріс: молока – на 0,6% і яловичини – на 11,1%, що стало результатом підвищення закупівельних цін на продукцію скотарства, а також виплата вітчизняним виробникам за раху-

нок бюджетних надходжень та спеціального режиму справляння ПДВ в галузі.

Задля підтримки вітчизняного тваринництва держава повертає 70% податку на додану вартість за кожен літр молока, зданого на молокозаводи і за кожен кілограм яловичини, зданої на м'ясокомбінат. Решта 30% від суми ПДВ спрямовується у спецфонд на виплату дотацій за іншими програмами, у т.ч. на дотацію зі збереження поголів'я молодняка ВРХ, частково компенсуються витрати на будівництво м'ясо- та молочнотоварних комплексів та ін.

За 2011 рік було змінено механізм підтримки виробників через нарахування податку на додану вартість, відповідно до якого сума ПДВ перераховувалася тільки до спецфонду держбюджету, а вже потім мала б спрямовуватися виробникам. Однак з 1 січня 2012 рік уряд вирішив повернутися до змішаної схеми виплати компенсацій виробникам молока і яловичини за рахунок податку на додану вартість. Так, в цьому році, 70% ПДВ переробників молока і яловичини буде виділятися на пряму дотацію виробника (такий механізм діяв до 1 січня 2011 р.), а 30% надійде до спеціального фонду держбюджету і буде розподілятися Кабміном [1].

Але навіть за такого сприяння розвиток вітчизняного скотарства у найближчу перспективу буде гальмувати порівняно з головними світовими виробниками. Розрахований нами прогноз показників державної підтримки виробництва молока (табл. 1) свідчить, що український уряд вживає заходів щодо захисту вітчизняного сільськогосподарського виробника.

І до 2015 року порівняно з середнім значенням 2005-2011 рр. зросте підтримка ринкової ціни з розрахунку на 1 тону молока на 7,8 дол. США, підтримка ринкової ціни молока становитиме 52,9 млн дол., а номінальний коефіцієнт захисту становитиме 1,00, але трансферти виробникам від споживачів знизяться на -0,02% і від платників податків на -1,0%.

Аналогічна ситуація спостерігається щодо підтримки виробників яловичини. Так, у перспективі держава здійснюватиме певні заходи стосовно підтримки виробництва такого важливого продукту – яловичини. Підтвердженням цьому є від'ємне значення показника MPS для України, що вказує про недосконалий механізм державної підтримки ринкової ціни на молоко і яловичину (табл. 2).

Таблиця 1

Прогноз підтримки виробництва молока в Україні

Показник	1995– 1999 рр.	2000– 2004рр.	2005– 2011 рр.	Прог- ноз до 2015 р.	Прогноз +, – до	
					2000– 2004 рр.	2005– 2011 рр.
Підтримка ринкової ціни (MPS) розрахунку на 1 тонну молока, дол. США	-21,3	-18,0	-17,1	-9,3	+8,7	+7,8
Підтримка ринкової ціни молока (MPS), млн дол. США	-392,3	-254,2	-207,1	-154,2	+47,1	+52,9
Номінальний коефіцієнт захисту (NPCp) молока, %	0,83	0,89	0,99	1,00	0,11	+0,1
Трансферти виробникам від споживачів, %	94,2	93,1	92,0	90,0	-3,1	-0,02
Трансферти виробникам від платників податків, %	4,7	6,2	8,0	7,0	+0,8	-1,0

Джерело: власні дослідження.

Особливо це проявилось протягом 90-х та у першій половині 2000-х років, коли через недосконалий ціновий механізм державна підтримка фактично дещо компенсувала витрати товаровиробників.

Ще одним із вагомих показників оцінки рівня державної підтримки є Номінальний коефіцієнт захисту виробників – NPC (Nominal Protection Coefficient), що оцінює лише співвідношення внутрішніх і світових цін. Показник NPCp для виробників продукції скотарства в ЄС, США та Австралії за аналізовані періоди суттєво перевищував одиницю, тобто вони мали значно вищу ціну, ніж на світовому ринку, що свідчить про вагомий

державний вплив на даний ринок. А тому NPCр, як показник номінального рівня захисту виробника на ринку, є водночас і показником прихованої субсидії, необхідної для експорту певної частки виробленого обсягу продукції.

Таблиця 2

Прогноз підтримки виробництва яловичини в Україні

Показники	1995– 1999 рр.	2000– 2004рр.	2005– 2011 рр.	Прогноз до 2015 р.	Прогноз +, – до	
					2000– 2004 рр.	2005– 2011 рр.
Підтримка ринкової ціни (MPS) з розрахунку на 1 тону яловичини, дол. США	-18,6	-16,4	-15,2	-11,6	+4,8	+3,6
Підтримка ринкової ціни яловичини (MPS), млн дол. США	-412,1	-361,8	-307,9	-212,6	+149,2	+95,3
Номінальний коефіцієнт захисту (NPCр) яловичини, %	0,64	0,71	0,79	0,80	+0,09	+0,01
Трансферти виробникам від споживачів, %	93,8	92,6	91,5	90,0	-2,6	-1,5
Трансферти виробникам від платників податків, %	4,2	5,8	7,6	6,4	+0,6	-1,2

Джерело: власні дослідження

Розрахунки NPCr для виробників молока в Україні в середньому за 1995–2004 рр. та 2005–2011 рр. свідчать, що за останній аналізований період намітилась тенденція до наближення вітчизняних цін на молоко до рівня світових. Отримане значення показника NPCr для виробників молока в різних країнах ще раз підтверджує цінову нестабільність і недостатню ефективність механізму регулювання ринку молока в Україні.

З огляду на зазначене нинішня ситуація на ринку продукції скотарства потребує удосконалення системи державної підтримки даної галузі. Адже, маючи багатий природно-ресурсний потенціал, Україна порівняно із зарубіжними країнами займає досить низькі позиції як за обсягами виробництва продукції скотарства, так і за її рентабельністю. Тому на підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що з метою розвитку вітчизняної галузі скотарства необхідно не лише планувати обсяги виробництва молока та яловичини, а й розробити принципово нову модель стимулювання діяльності товаровиробників, яка передбачала б: спрощення процедури вивільнення земельних ділянок та отримання дозволів на будівництво тваринницьких комплексів; створення системи забезпечення якості молока в усіх категоріях господарств; можливість мати доступну та надійну фінансово-кредитну підтримку. Варто зауважити, що останніми роками наша держава виділяє на підтримку аграрного сектору економіки, зокрема, галузі скотарства, доволі значні фінансові ресурси з точки зору їх навантаження на бюджет, однак вони не забезпечують належного розвитку галузі [3]. Це, в першу чергу, пов'язано з доволі складною та постійно змінюваною схемою надходження державних коштів виробникам, а також із використанням непродуктивних методів підтримки галузі.

Нами розроблено систему державної підтримки виробництва продукції скотарства (рис. 1). Запропонований механізм дозволить забезпечити населення країни високоякісною продукцією скотарства вітчизняного виробництва у межах раціональних норм споживання. В основу механізму покладено впровадження елементів державної підтримки галузі скотарства, яка забезпечуватиме розвиток перспективних напрямів НТП у галузі та формування економічних пропорцій. Узагальнюючи існуючі напрями державного регулювання аграрного ринку в економічно розвинутих країнах та розробки вітчизняних вчених, доцільно здійснювати регулювання

ринку м'ясо-молочної продукції в Україні на сучасному етапі його функціонування шляхом впровадження: еквівалентних цін на молоко, м'ясо і м'ясо-молочні продукти, мінімально гарантованого цінового рівня на сировину і гарантованих цін оптової закупівлі м'ясо-молочних продуктів, обмежувальних цін на виробничі засоби скотарства; порогових цін на м'ясо-молочні продукти; пільгового кредитного забезпечення та надання субсидій аграрним товаровиробникам.

Рис. 1. Механізм державної підтримки скотарства в Україні

Розвиток галузі скотарства на короткострокову перспективу – до 2015 року має формуватися на нижченаведених чинниках аграрної політики (рис. 2).

Чинники впливу на розвиток скотарства в Україні	
Чинники	Прояв дії чинників
1. Структурний у т.ч.: – галузевий підхід до структуризації; – стратегічні і тактичні підходи державної підтримки окремих виробників	Забезпечуватиме випереджувальне зростання частки продукції скотарства у загальних обсягах виробництва продукції тваринництва Підтримка великих за розмірами підприємств з виробництва продукції яловичини
2. Податковий	Підтримка дії фіксованого податку для сільськогосподарських товаровиробників
3. Фінансово-кредитний	Виділення видатків з державного бюджету на розвиток галузі скотарства
4. Ціноутворюючий	Формування паритетних цін на продукцію скотарства

Рис. 2. Чинники аграрної політики України щодо державної підтримки скотарства.

Джерело: власні дослідження

Таким чином, надання державної підтримки має на увазі цілий спектр економічних дій, функцій, заходів за ринкових умов. Їх зміст та поширення масштабів визначаються, з урахуванням пропорції, яка поєднує ринкове саморегулювання і втручання держави на окремих етапах. Це є надзвичайно складним питанням, у вирішенні якого варто зважати на інтереси виробників, споживачів та держави. Для держави життєво важливо гарантувати забезпечення попиту на молоко і яловичину для стабілізації ринкової кон'юнктури. Неефективна діяльність у скотарстві може зумовити те, що держава не одержить необхідного обсягу важливих продуктів споживання власного походження, що в результаті порушить вимоги національної безпеки продовольчого забезпечення, підвищить ризикованість, пов'язану з нестачею продовольчих ресурсів або з іншими чинниками непоборного впливу [2].

В процесі узагальнення результатів дослідження можна визначитись з основними напрямками надання підтримки скотарству державою (рис. 3).

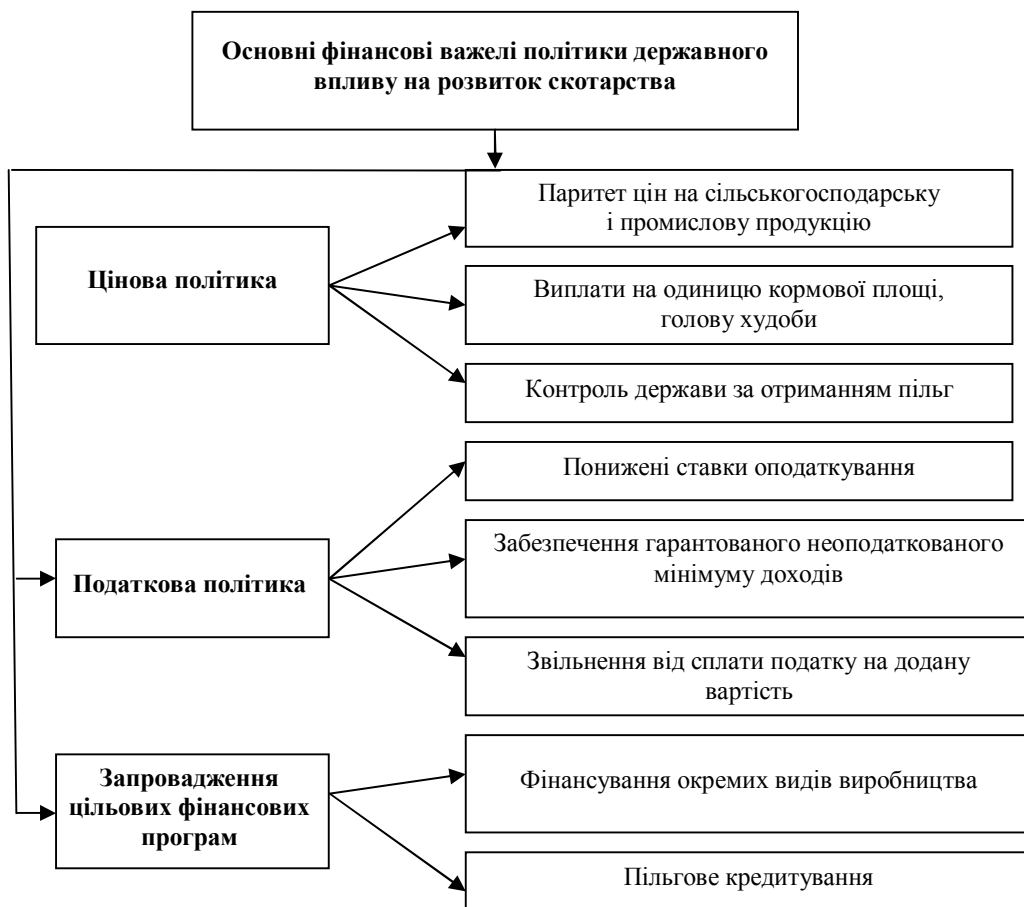

Рис. 3. Напрями реалізації державної підтримки скотарства
Джерело: власні дослідження

В результаті реалізації державної підтримки забезпечуватиметься економічний інтерес товаровиробників до збільшення обсягів виробництва, насамперед, відновлення поголів'я корів. Тобто, зросте пропозиція на ринку продукції молока і яловичини. Проте це не означає, що матиме місце механічне зниження рівня ціни реалізації продукції скотарства, так як постійно відбуватиметься вплив чинників підвищення рівня собівартості.

На нашу думку, є ще одна сфера підтримки державної ринкового типу розвитку досліджуваної галузі – є вирівнювання цінового диспаритету на аграрну і промислову продукцію. Вважаємо за необхідне впровадження системи комплексного та взаємопов'язаного підходу до одержання пропо-

рційності цін, і не лише в аграрній сфері.

Це формування єдиної цінової концепції для всіх галузей, що забезпечить єдину методологію її формування, та врахування дії об'єктивних законів, реалій, і при цьому – усунення суб'єктивізму, приватновласницьких і регіональних інтересів, містечкових і політичних невідповідностей. Недодержання цих вимог і зумовлює ціновий диспаритет, формування яких в аграрній сфері відбувається стихійно та коливається навіть за місяцями одного року зі значною амплітудою, до того ж ці коливання несинхронні та непрозорі.

Закономірно відбудеться формування і розширення попиту на харчові продукти. Однак для цього на період до 2015 року доцільно впорядкувати і запровадити систему заходів розширення платоспроможності населення за принципом: необхідна певна кількість продуктів – продукти є вільно доступними продажу – споживач має кошти щоб їх придбати. Тут має діяти закон попиту і пропозиції, який зумовлює узгодженість між обсягами виробництва продукції та попитом, а останній – з можливостями населення придбати товар. Отже, вирішення питання ефективного розвитку скотарства потребує значної фінансової підтримки, яка в Україні нижча порівняно з країнами з розвиненим сільським господарством.

Особливо актуальними залишаються питання розробки комплексу заходів щодо [4]:

- пом'якшення диспаритету цін і компенсації фінансових витрат сільськогосподарським товаровиробникам при придбанні енергоресурсів переважно за рахунок вітчизняного товаровиробництва, а також для активізації імпортозаміщення;
- зростання обсягів продукції рослинництва для задоволення зростаючого попиту на корми з боку вітчизняного скотарства;
- подолання вузьких місць у кадровому забезпеченні програм розвитку скотарства;
- створення ефективної системи наукових досліджень і інформаційного забезпечення, ухвалення економічних і технологічних рішень у сільському господарстві та переробній промисловості;
- вдосконалення інституціональних форм організації тваринництва, розвиток малого підприємництва.

Удосконалення розвитку галузі скотарства має проводитися в трьох напрямках, які передбачають:

- прискорене нарощування поголів'я худоби, особливо маточного, забезпечення розширеного відтворення стада в господарствах усіх форм власності і господарювання;

- підвищення генетичного потенціалу продуктивності худоби;

- встановлення закупівельних цін на тваринницьку сировину, яка надходить на переробні підприємства не менше ніж на 3–5 років, які б відшкодували сільськогосподарським товаровиробникам витрати і сприяли одержанню прибутків;

- розширення кооперації між господарствами різних форм власності у нарощуванні продукції скотарства, коли від господарств населення збільшиться надходження молодняку великої рогатої худоби у сільськогосподарські підприємства, а від останніх – молодняку сільським мешканцям;

- реструктуризацію кормової бази шляхом поліпшення польового і лукопасовищного кормовиробництва, збільшення виробництва повноцінних комбікормів з урахуванням вікових і статевих груп тварин; розширення площ культурних пасовищ; доведення до нормативної потреби використання кормів необхідної структури з розрахунку на одну голову худоби і птиці; надання сільськогосподарськими підприємствами послуг господарствам населення щодо забезпечення худоби кормами, особливо грубими;

- впровадження інноваційних технологій утримання худоби та птиці і застосування найбільш досконалої механізації виробничих процесів на тваринницьких фермах і комплексах; розширення переробки тваринницької сировини в господарствах її виробників;

- надання сільськогосподарським виробникам допомоги з боку держави щодо переведення тваринництва на промислову основу, організації переробки продукції і її збуту.

Не менш важливою проблемою для тваринництва є забезпечення галузі кадрами. Там, де господарствами керують фахівці, досягають високої результативності, виробляють конкурентоздатну продукцію. Нині, як ніколи, потрібні професіонали, які досконало володіють і законами ринкової економіки, і сучасними технологіями виробництва молока і яловичини.

Висновки

Таким чином, у перспективі розвиток вітчизняного скотарства також значною мірою залежатиме від державної підтримки галузі. Визначальними пріоритетами державної підтримки скотарства України є: удосконалення фінансово-кредитної та інвестиційної політики держави в питаннях прискореного нарощування поголів'я великої рогатої худоби; підвищення генетичного потенціалу продуктивності худоби; реструктуризація кормової бази для забезпечення поголів'я повноцінними високоякісними кормами; впровадження інноваційних технологій утримання худоби та виробництва продукції скотарства; видача державних траншів найбільшим виробникам молока і яловичини; переведення галузі скотарства на промислову основу з організацією самостійної переробки виробленої продукції для реалізації.

Література

1. Василик, О. Д. *Актуальні питання реформи системи оподаткування* [Текст] / О. Д. Василик // *Фінанси України*. – 2009. – № 12. – С. 79–86.
2. Діброва, А. Д. *Розвиток системи державної підтримки виробників молока в Україні* [Електронний ресурс] / А. Д. Діброва, О. С. Чан-Хі. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2011_4-6/DIBROVA.pdf. – 5.01.2014.
3. *Про державну підтримку сільського господарства України : закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV* [Електронний ресурс] // *Верховна Рада України, сайт*. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>. – 5.01.2014.
4. *Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року* [Текст] / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : ННЦ ІАЕ. – 2012. – 218 с.

Надійшла до редакції 5.01.2014, розглянута на редколегії 12.02.2014

Рецензент: д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри математичних дисциплін і моделювання **В. Є. Лучик**, Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОДДЕРЖКА РЫНОЧНОГО РАЗВИТИЯ ЖИВОТНОВОДСТВА

М. В. Мисюк

В статье обоснована необходимость государственной поддержки развития отрасли животноводства, в частности, отрасли скотоводства, раскрыт механизм государственной поддержки, который позволит обеспечить население страны высококачественной продукцией скотоводства отечественного производства, определены определяющие факторы аграрной политики относительно развития отрасли на краткосрочную перспективу и намечены основные направления реализации государственной поддержки. Выполнение данных направлений обеспечит экономический интерес товаропроизводителей к увеличению объемов производства и, в первую очередь, возобновления поголовья.

Ключевые слова: рынок, механизм, животноводство, государственная поддержка, ценовая и налоговая политика.

STATE SUPPORT OF MARKET DEVELOPMENT OF STOCK-RAISING

М. V. Misyuk

The necessity of state support of development of industry of stock-raising is reasonable in the article, in particular, industries of the cattle breeding, the mechanism of state support, that will allow to provide the population of country the high-quality products of the cattle breeding of home production, is exposed, the determinatives of agrarian politics are certain in relation to development of industry on a short-term prospect and basic directions of realization of state support are set. Implementation of these directions will provide economic interest of commodity producers in the increase of production volumes and, first of all, proceeding in a population.

Key words: market, mechanism, stock-raising, state support, price and tax politics.

Місюк Микола Васильович – д-р екон. наук, доцент, професор кафедри економіки підприємств і соціально-трудових відносин, Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський, e-mail: misyuknikolai@mail.ru.